

Pupils' Speech Development in the Croatian Language from First to Fourth Grade of Primary School

Vesna Grahovac-Pražić

Department of Teaching Studies in Gospić, University of Zadar

Abstract

This paper will investigate the speaking competence of pupils of the first educational cycle on a target group in the first and fourth grade, i.e. at the beginning of learning a standard language and in the fourth grade at the end of the first educational cycle. The research is based on the recordings of pupils' speech in designed speech situations. The empirical basis is comprised of records of tokens in children's language with regard to the number of spoken words and sentences, the use of dialect and speech language errors. The research was conducted with a view to identify the features of language-speech development of pupils of the first educational cycle, i.e. the change in the period from the first to the fourth grade.

Key words: *competences; primary education; pupil; school; speech.*

Introduction

Encouraging speech is one of the important topics with which scientists and experts have been dealing increasingly for the past ten years. The reason behind this is the observed narrowing of the language competences of young people, as well as an increase in speech and language difficulties in public communication and in school practice. These difficulties result from the reduction of speech communication, interaction, the influence of the media¹, and the inadequate keeping up with real-life children's needs during the preschool period, as the basis for the development of speech.

¹ The media can be both good and bad in speech development in children. By communicating, people exchange information, mutually influence each other, while media, in exaggerated use, can only "take away" part of the communication because the child will not express its speech creatively enough, as in interaction with other people.

Language does not exist “apart from culture, that is, from the socially inherited assemblage of practices and beliefs that determines the texture of our lives” (Sapir, 2013, p. 159). With this, Sapir (2013) points out that language is primarily an auditory system of symbols, and speech is a “cultural function”. “Only people have the gift of speech, only people have organs trained for speech and the mental ability for it” (Škarić, 2009, p. 17). Speech can be defined as the relationship between two chains of communication: text and voice, messages and the physical realization of these messages; our speech is one of the possible materializations of our mental processes. It is the means of communication that has a complex and specifically organized form of conscious activities where the participants are the person formulating a verbal statement and the person receiving it, i.e. perceiving it (Vuletić, 2007). The true meaning of speech is communication, and “it is successfully achieved only when the listener’s auditory perception is translated into appropriate and intended flow of images, or thoughts, or both” (Sapir, 2013, p. 23).

Speech is one of the possible materializations of our mental processes; that is why speech signs are also communication signs, by using them we reach other people, we establish contacts, we transmit information. Every speech realization necessarily contains tonal height and speed of speech, and because speech is connected with breathing, breaks or pauses are also a necessary element. If we utter any speech segment - a syllable, word, or sentence - we have uttered one global speech form, which necessarily involves the intensity, intonation, pace and pause. These voice values are intertwined: remove one, and you remove all of the others; they actually show one very important trait of a speech character - simultaneity: they take place at the same time, thus it is impossible to separate one from the other (Vuletić, 2007). “A healthy speech development of a small child in the fullest extent depends on the child’s belief that speech is spontaneous, that it naturally arises from the organism and things that it expresses” (Škarić, 2006, p. 22). In speech, as the final and complete realization, all the levels, skills, and abilities that are systematically developed during the course of the entire process of education are expressed. The task of the teacher in lower grades, especially in teaching the Croatian language, is to develop that competence and improve it.

Speech in Teaching

The former lesson plans and programs were focused on establishing and prescribing educational objectives and content, but with the introduction of the curriculum the notion of competence² appears. It is looking to highlight the achievements which the student at the end of a certain educational level should adopt, know and apply. In the educational process, speech is one of the fundamental language activities. In the document *Common European Framework for Languages* (2005), the key competences

² lat. competere-be better, versed, qualified (an ability that someone has when performing an activity). The term was introduced in language by N. Chomsky, and it was defined by D. Hymes – the ability of speakers to select among more language subsystems the most suitable one.

for education are noted, among which the competence of *communication in the mother tongue* is in the first place. Communicative competence includes: linguistic expression, functional grammar, differentiated language understanding³, the development of language activities, functional language communication, conditional knowledge, linguistic opinion, speech logic, which all require a communicative, functional approach (Pavličević-Franić, 2011).

Therefore, *National Educational Curriculum* (2010, p. 33) extracts the language communication educational area and lays its basis on the four language skills: listening, speaking, reading and writing. The following levels are listed for speaking: 1. Preparation for speech, 2. Applying speaking strategies, 3. Realization of speech, 4. Speak out of need and for the purpose of satisfaction, 5. Getting to know and respecting the Croatian culture, the culture of national minorities in the Republic of Croatia and other cultures. In the realization of speech the following stands out: “format and pronounce simple speech units, default and independently selected, accompanied by appropriate non-verbal elements of speech with regard to the purpose and the listener or audience and to master the real speech norm and vocabulary in accordance with the age and non-verbal elements for imposing a simple spoken entity, default and independently selected, given the purpose and the listener or audience”.

Speech as an instructional content is directly involved in the teaching of language expression (HNOS, 2006). The language culture of an individual is reflected in their skill of expression in different forms of language activities. The aim of the educational process is to develop students’ skill and ability of expression in a large number of these forms. This can only be achieved through systematic and continuous work and frequent training of different types of language expression, especially those in speech.

Complex contents of teaching language expression are based on the four skills: listening, speaking, reading and writing. This order was established according to the child’s natural development. It is impossible to speak about only one language skill, and exclude the others. All language skills are mutually permeable and are interwoven. However, the teaching of speech is not limited only to the area of language expression. It is directly involved in all teaching areas of the subject Croatian language: language, literature and media culture, alongside with the already stated language expression, but also in extracurricular forms of work in a variety of extracurricular activities. The teaching of speech is organized at all levels of the educational process, appropriate to the capabilities of the students and provided teaching contents. Also, the teaching of speech is not exhausted in the subject Croatian language, not even by the framework of the school system, but it is triggered and awakened by it. Rightfully, Pavličević-Franić points out that “in learning the Croatian language in lower grades of primary school, the focus should be on developing general communication skills and fostering basic

³ Normative grammar was reshaped into didactic, and its basic characteristics are descriptiveness, appropriateness, functionality. It is customized to the age of the students, and the contents “must be suited to student’s intellectual, emotional, cultural and social experience” (Pavličević-Franić, 2011, p. 156).

language activities, on acquiring a rich vocabulary, the adoption of sentence structure, encouraging pupils' creative language expression and developing a communicatively competent and qualified personality" (2011, p. 25).

Research

Children adopt speech quickly, spontaneously, and in a natural communication environment. In the early and preschool stage of language development, speech communication is serene, spontaneous and largely creative. Having arrived in school and with the beginning of learning the Croatian standard language, regardless of the curriculum and the programme, functional conversational communication is reduced and neglected, while written language prevails. Formal language learning is very frequent in teaching practice, and later on, pupils have a difficult time connecting language with real conversational situations. Although sources of standard language are written in the school practice, "standard language should, therefore, be experienced as a new system in which one does not perceive oneself as a native speaker, but as an expert and connoisseur. So the standard set-forth can be taught in schools" (Škarić, 2006, p. 24).

Research of language and speech is extremely important for teachers because the use of language is the basic goal of every educational process. Language-speech development should be continuously encouraged. A child seeks attention and patience of adults. They have to be speech role models for children, create positive emotional atmosphere of freedom, confidence and love, and they have to recognize children's possibilities on time and help them to continuously develop. They need to play different games with children that will encourage listening, speaking, reading and writing. To cast out game would mean to deny the development of their potential and take away their joy of living.

There is little research on pupils' speech in Croatia regarding the realization of the teaching content and its outcome, as opposed to research of children's speech. The investigations are linguistically, neurologically, and psychologically focused and are not related to school practice and teaching of spoken language. In particular, we should point out the Department of Phonetics at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb and their research of speech⁴. School has a significant role in speech development and because of that we need to research pupils' speech, in particular, longitudinal research would be important, given that it is implemented over time, for the "determination of the causal link and the adoption of reliable conclusions" (Cohen, Manion, & Morrison, 2007, p. 178). Research would show the position of speech in the curriculum and allow monitoring of pupils' progress in verbal communication.

⁴ The Department of Phonetics at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb has been organizing the scientific meeting of investigating speech with the position of different use, deviations and disorders in children and adult speakers since 1984. It also publishes the journal *Govor*.

In the experimental design, one tends, to the greatest extent, to isolate various factors that affect the dependent variable, respectively: “to establish control over the circumstances that would otherwise conceal the true effects of independent variables on the dependent ones” (Cohen, Manion, & Morrison, 2007, p. 126). This article deals with a longitudinal study; an experiment with repeated testing (within subjects); the same subjects are exposed to different conditions, i.e. testing (there is no control group as the experimental group is also the control group). The goal of such an experimental draft of the research is to understand the cause and consequence connections.

Research Aim

The aim of the research is to determine differences in speaking competence of pupils in the period of four years (1st grade - 4th grade), i.e., at the beginning of the institutional learning of the standard Croatian language and at the end of the first educational cycle. In the survey, the independent variables are age, grade, teacher and the topic that the pupils talked about. During the research, differences were observed in the work of teachers, however, one cannot influence on those. Also, one cannot influence speech development of children in their families. The topic of the speech task, or the spoken testimony, was the same for all pupils, and the results of the research do not depend on it. The speech task was designed as the pupils' free speech on the topic of a favourite toy and an interesting event.

The following hypotheses were proposed:

- H 1 – there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of words in the speech situation; it is expected that pupils in the 4th grade will use more words,
- H 2 – there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of sentences in the speech situation; it is expected that pupils in the 4th grade will use more sentences,
- H 3 – there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of speech errors; it is expected that pupils in the 4th grade will make fewer errors than the ones in the 1st grade,
- H 4 – there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the use of dialect words; it is expected that pupils in the 4th grade will have fewer dialect words than the ones in the 1st grade.

Method

The method of free interview was used. The language sample consisted of two parts, audio recording and the transcript. Audio recording is the foundation of the research of speech which is based on the collection of samples. “There is no single instruction about what good data is and how it should be collected” (Kuvač-Palmović, 2007, p. 83). During the research a voice recorder was used. In order to avoid mutual influence of speakers to which pupils in the first educational cycle are prone, the survey was

conducted in a way that pupils came into the room one by one. Before the testing or recording, the pupils were told about the testing procedure and the manner of recording. If the examiner noticed insecurity in a pupil, his/her task was to try to relax the pupil with an additional question and to encourage further statements.

Participants

The subjects were pupils in the 1st grade and the same pupils in the 4th grade, that is, we are dealing with the same group of pupils. In 2011, the results of the research of speech in the 1st grade with respect to the number of words and sentences which the pupils use in a speech situation, the analysis of errors and the use of dialect were published. "The pupils, according to these data, like to talk and have a developed and active vocabulary; however, the analysis of sentences showed that pupils often repeat conjunctions. This does not mean that their vocabulary was not rich but rather that pupils need more practice that will help them in the verbalization of their own opinion, namely, they need to be shown how to verbalize what they want to say. The task of the school, i.e., the teacher, is that he/she should devote a lot more teaching hours to speech and student speech as it would improve the verbal competence of students" (Lukšić & Grahovac-Pražić, 2011, p. 190). In the first testing (in the 1st grade) a total of 78 pupils participated, and in the repeated testing (in the 4th grade) a total of 77 pupils participated, making the results comparable. The examination was made in accordance with the *Ethical Code of Research with Children* (2003), which regulates the status of children who participate in "humanistic, social, educational, medical and other research, which can in a direct or indirect way affect their integrity as a whole person" (Ajduković & Constance, 2003, p. 8). The permission of parents was requested, in order to protect the privacy of the subjects as we were dealing with underage attendees.

Procedure

The research was conducted at the primary school *Dr. Jure Turić* in Gospić in 2010 and 2013, before the end of the second semester when pupils in the 1st grade became aware of the Croatian standard language, and when pupils in the 4th grade have already adopted the fundamental features of the Croatian standard language. Therefore, the same pupils were tested in the above-mentioned time span.

Analysis and Discussion

In the pupils' speech the number of words was measured in each individual statement in order to track the movement from the lowest to the highest value. The same procedure was applied for the sentence. Language errors in the participants' speech were noted in all of the utterances. In particular, deviations from the language standard in the use of dialect were measured. Basic descriptive variable values are shown in Table 1.

Table 1

The arithmetic mean and standard deviation of the number of words, sentences, errors and the use of dialect among pupils in the 1st and 4th grade, and the differences between pupils in the 1st and 4th grade

	N	Min	Max	M	Std. Deviation	Asymmetry (skewness)	Kurtosis		
	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Std. error	Stat	Std. error
the number of words 1 st grade	78	3	112	36.667	19.74294	.874	.272	1.816	.538
the number of words 4 th grade	77	30	397	110.92	71.922	1.992	.274	4.455	.541
the number of sentences 1 st grade	78	0	14	4.71	2.434	1.257	.272	3.049	.538
the number of sentences 4 th grade	77	1	18	6.8442	3.53205	.857	.274	.568	.541
errors in speech 1 st grade	78	0	4	.59	.673	1.763	.272	7.059	.538
error in speech 4 th grade	77	0	14	2.1818	2.45875	2.347	.274	7.202	.541
the use of dialect 1 st grade	78	0	4	.76	1.059	1.383	.272	1.165	.538
the use of dialect 4 th grade	77	0	24	3.0390	3.73617	2.733	.274	12.101	.541
Valid N (listwise)	77								

As it is evident from Table 1, we are dealing with ratio scales with larger ranges obtained for the measured values. A relatively low arithmetic mean with regard to the range of the scale indicates lower achievement of the measured words, sentences, errors and the use of dialect. This is in accordance with the presented right asymmetric distribution, which is in accordance with the slightly higher arithmetic environments. We are also dealing with extremely leptokurtic distributions. Given the greater range of the scale, the variability coefficient is very high, which indicates extreme variability, i.e. the arithmetic mean poorly presents all the results. Therefore, we should be cautious in making conclusions from the compared subsamples.

Hypothesis H1 suggested that there is a *statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of words*. For testing of the H1 a t-test (bootstrapping) was used for dependent samples. Bootstrapping is the process of re-sampling that gets “better distribution”, or more refined, more accurate and more reliable results. The process of re-sampling reduces the sample down to the population, that is, we relate to the sample as it was a population from which we derive new patterns. Bootstrapping allows us to draw conclusions about the characteristics of a population based on samples (and not on the parametric assumptions of the same population). The results of the t-test for related samples (bootstrapping) are shown in Table 2.

Table 2

The difference with regard to the number of words

		Bootstrap ^a					
		M	Bias	Std. error	stat. char. (bi-directional)	95% confidence interval	
						lower	higher
Pair 1	the number of words 1 st grade - the number of words 4 th grade	-74.36364	-.18448	8.74246	.001	-92.94475	-58.81917

a. 1000 bootstrap samples

As evident from Table 2, there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of words used. With regard to the direction of the ratio scale of the number of words, and from the values of the difference of arithmetic mean of subsamples on the variable, pupils in the 4th grade have a significantly greater number of words than pupils in the 1st grade (bootstrap $M_{\text{first grade}} = 36.55$; $M_{\text{fourth grade}} = 110.92$). As expected, this confirmed the hypothesis that was set up to establish the realization of the teaching of verbal expression and progressive advancement in verbal communication. The minimum number of words in the 1st grade was 5 up to a maximum of 112 words. The range shows a large difference in the willingness for verbal communication in a given situation, but also the performance of the task with a small number of words. In the 4th grade, the range was between 32 and 397 words, which shows a progressive increase in the level of vocabulary, and even here the minimum number of words is tied with the nature of speech in individual pupils (there is a preference for concise statements in speech situations). According to the syllabus for class teaching (HNOS, 2006) and the fact that in the early educational period pupils mostly use nouns, followed by verbs and adjectives (Pavličević-Franić, 2005) an investigation of the grammatical structure of the speech and the use of nouns and verbs was conducted (nouns 486/1233; verbs 610/1382). This is not the primary goal of the research, but the data show and confirm the expected vocabulary control and corroborate the set hypothesis.

Hypothesis H2 suggested that *there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of sentences used. It is expected that pupils in the 4th grade will use more sentences in their speech.* The analysis did not include the structure and complexity of the sentences. Accordingly, a t-test was used (bootstrap) to test H2. The results of the t-test (bootstrapping) are shown in Table 3.

As evident in Table 3, there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of sentences used. With regard to the values of M subsamples on the ratio scale (bootstrap $M_{\text{first grade}} = 4.68$; $M_{\text{fourth grade}} = 6.84$) pupils in the 4th grade used statistically significantly higher number of sentences than pupils in

the 1st grade, which confirms the set hypothesis. The main functional unit of speech is the clause that exists in the psychological and logical sense and which unifies the topic of conversation with the statement on that subject (Sapir, 2013). The number of sentences ranged from a minimum of one to a maximum of eighteen from which the development of pupils' competence is evident, the adoption of the sentence as well as the abstract grammatical categories and the use of the sentence as a communication unit.

Table 3
The difference with regard to the number of sentences

		Bootstrap t-test for related samples (t = -4.551; df = 76)					
		Bootstrap ^a				95% confidence interval	
		M	Bias	Std. error	stat. char. (bi-directional)	lower	Higher
Pair 2	the number of sentences 1 st grade - the number of sentences 4 th grade	-2.16883	.00355	.48392	.001	-3.16850	-1.27273

a. 1000 bootstrap samples

Hypothesis H3 assumed that there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of errors in speech; pupils in the 4th grade have fewer errors in speech than pupils in the 1st grade. Spoken language errors were annotated in the analysis. An error is “a distortion of language standards: lexical, grammatical, stylistic, spelling and orthoepic” (Rosandić, 2002, p. 97). That is, pronunciation errors were measured (articulation, intonation, accent) as well as grammatical and lexical errors in speech. Since this is the research of speech, the orthographic level was not included, which means that all the deviations from the orthoepic norm were noted, with no classification of errors. We can distinguish errors in the pronunciation of phoneme (č, ć) and in accents (type *dalá*, shifting emphasis towards the end of the word), the absence of assibilation (*sliki*), the inability to recognize the pronunciation unit (*pónju*), and the divergence from the grammatical standard (*imakose*). The use of buzzwords is also discernible, such as *hmm*, *mmheeh* as well as those that would not be classified in the written language as such, but would be deemed as spelling/ orthographic errors such as repetition of words and phrases (*ionda*, *pa*, *pa onda*). With good reason, Horga says that “/.../although speakers make an effort to produce ideal speech, significant and logical and appropriately informative, grammatically correct and phonetically fluent, the actual speech is filled with speech errors, full and empty breaks, stops, self-corrections, repetitions of utterances, replacements and pronunciation errors. But that is the price speakers must pay in spontaneous speech when at the same time they are planning their speech and performing the planned alongside the time pressure imposed by the speech situation and interlocutor” (1999, p. 318). The results of the t-test for related samples (bootstrapping) are shown in Table 4.

Table 4

The difference with regard to the number of errors in speech

		Bootstrap t-test for related samples (t = -5.495; df = 76)						
							Bootstrap ^a	
		M	Bias	Std. error	stat. char. (bi-directional)	95% confidence interval		
					lower	higher		
Pair 1	errors in speech 1 st grade – errors in speech 4 th grade	-1.59740	-.00023	.28993	.001	-2.19481	-1.05195	

a. 1000 bootstrap samples

From Table 4, and in accordance with the results of the t-test for related samples (bootstrapping) it is clear that there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the number of errors in speech. From the values of the compared arithmetic means (bootstrap $M_{\text{first grade}}=0.58$; $M_{\text{fourth grade}}=2.18$) it is evident that pupils in the 4th grade have significantly more errors in speech than pupils in the 1st grade. This data was not expected considering that the pupils have adopted the fundamental features of the standard language, but in terms of the written form. Most speakers of standard language do not have an equal relationship to speech and writing, thus with pupils we also notice a negligent attitude towards speech in terms of conscious control of the standard language norms.

Hypothesis H4 assumed that there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the use of dialect words; pupils in the 4th grade use fewer dialect words than pupils in the 1st grade. Although we are dealing with pupils of one school in the Stokavian geographical area, most words from Stokavian were expected, but the occurrence of dialect words from three organic dialects of the Croatian language was observed. The results of the t-test for related samples (bootstrapping) are shown in Table 5.

Table 5

The difference with regard to the number of dialect words

		Bootstrap t-test for related samples (t = -4.869; df = 76)						
							Bootstrap ^a	
		M	Bias	Std. error	stat. char. (bi-directional)	95% confidence interval		
					lower	higher		
Pair 1	the use of dialect 1 st grade – the use of dialect 4 th grade	-2.27273	-.00525	.46848	.001	-3.27240	-1.42857	

a. 1000 bootstrap samples

As evident in Table 5, there is a statistically significant difference between pupils in the 1st and 4th grade in the use of dialect words. From the values of the compared

arithmetic means (bootstrap $M_{\text{first grade}} = 0.77$; $M_{\text{fourth grade}} = 3.04$) the unexpected is evident, that is, pupils in the 4th grade use significantly more dialect words than pupils in the 1st grade, and thus the hypothesis is not confirmed. The loss of vowels occurs often (*vako, popi*) the loss of consonant *h* (*lače*), the replacement of phoneme (*volin*), the reflex of phoneme *i* (*did*), the use of lexical units characteristic for the local speech area (*zera*). The following are some examples of the use of dialect: *Vozim se motorom, tata mi kupija pravi. Al ne mogu se više vozit jer mu je ošla neka bombina. Dolazim nekad u grad, nekad amo, nekad tamo, zera vozim pa ondak tata* (1st grade).

In this paper, the use of dialect is especially isolated, although it could be seen as a violation of the norms of the standard language. The result of the use of dialect shows the adaptation in the milieu and the willingness of the pupils to substitute all that is lacking at the time of speech with the organic idiom⁵. Speech is spontaneous and does not tolerate large pauses, and if pupils were to write the text they would have time to think. This information actually shows the speaking competence of pupils and the linguistic feel for one's native language. Since we are dealing with younger pupils of primary school, the attitude of teaching methodologists according to the use and position of dialects according to research (Težak, 1996) shows that it encourages the learning of standard language⁶. School needs to foster a positive attitude towards the use of dialect, and if necessary, transfer the dialect to future generations.

Conclusion

The area of speech is one of the most complex of human behaviours and delves into many spheres of one's life. Despite the considerable number of research studies, we still do not know a lot of things about speech. Although speech functions in the context of the individual consciousness, it is generally an objective behaviour, whether in vocal, or sign form.

The research was conducted with pupils in the 1st to the 4th grade of primary school for the purpose of monitoring the development of speaking skill. Language skills which include speaking competences are included in the teaching of language and language expression. Teaching practice in the school system is oriented towards the written language realization which can create a fear of speech or mistrust towards speech, given the time limit and uniqueness. In the initial stage of learning the Croatian standard language, a pupil has adopted the spoken Croatian language. A pupil is able to create a text with sentences from six to seven words. Lexical stock is around 2600 words⁷. At the end of the 1st grade, pupils are able to create a text in speech with about

⁵ Some linguists perceive the use of the dialect in the light of fear from the standard language, while I. Škarić points out that the organic language is "... the one whose taste in one's mouth and the sound in one's ear feels like a form of itself" (Škarić, 2006, p. 17).

⁶ Unlike the attitudes of the methodologists at the beginning of the 20th century that mocked dialect and cast it out violently from schools.

⁷ Jespersen, as cited in Težak (1996, p. 40)

forty words. The set hypothesis regarding the number of words shows the progressive advancement to the average of 110 words indicating that teaching contents of the subject Croatian language provide the incentive for the expansion of the vocabulary and more importantly the ability to use it in speech.

The hypothesis that pupils in the 4th grade will create more sentences than pupils in the 1st grade is confirmed and we can see progressive growth (bootstrap $M_{\text{first grade}}=4.68$; $M_{\text{fourth grade}}=6.84$). The third hypothesis that the 4th grade pupils will make fewer errors was not confirmed. Although a higher number of errors was not expected, with regard to the scope of the utterances, it is within the limits of the acceptable, especially since the subjects are still at the beginning of the process of learning, automating the norms of the standard Croatian language. From this it is evident that in teaching practice, through a system of exercises and tasks, space should be given for pupils' autonomous shaping of speech utterances. The creativity of speech should be nurtured and students should be allowed to get around in various speech situations. Moreover, we should raise awareness and enable pupils to observe personal speech and the speech of others, at the level of content and language (choice of words, sentences and characteristics of spoken interaction, articulation). Certainly, for this purpose teaching manuals should be used, but there should also be a system of professional development of teachers.

Furthermore, the fourth hypothesis regarding the use of dialect in speech was not confirmed; pupils in the 4th grade still use words from dialect in speech in the standard Croatian language. From this, the uncertainty in speech and non-control of the standard language in speech are detected, thus pupils fill the gap with dialect words, because speech is immediate and they have no possibility of preparation and repetition. Pupils' dialect should be included in the teaching, as a model of contrastive learning and at the same time as an equivalent idiom that should be cultivated and preserved by school.

Speaking competences of students can always be improved, learned and rehearsed, and the maximum depends on the teacher. It has already been mentioned that according to the differences in speech teachers' characteristics are clearly observable. Teaching should be arranged in a way that allows everyone to equally participate in speech, and that requires a good teacher, who will set an example and creatively develop pupils' mental and verbal abilities. "The success of teaching methods, procedures and forms greatly depends on the development and the clarity of the teachers' and pupils' spoken interaction in the interpretation of knowledge, so all teaching methodologies must pay special attention to the language and speech of their region" (Bežen, 2008, p. 118). Teacher education should, by all means, take care of speaking competence, which should be one of the outcomes of the Croatian language teaching methodology, but it cannot be solely the task of the Croatian language teaching methodology.

We must provide "space for speech" for pupils, primarily in the sense that they feel accepted, understood and loved in order to be able to develop positively in every way, and in terms of speech. Pupils should have the feeling that they can freely express

themselves in the classroom, that they can say anything and that they will not be ridiculed or misunderstood. We need to provide pupils with the opportunity to speak and to talk, in the standard language or a dialect, aloud or silently, in an extrovert or introvert manner. It is important that teachers are aware of the need for the appropriate organization of the educational context in which the needs of the pupils will be taken care of and which are a prerequisite for high-quality speech development. The one who knows what the art of speech is and who acts creatively, will be able to transfer it to others. Such teachers will provide to their pupils the appropriate conditions in which a variety of contents, activities, techniques and methods shall encourage speech.

References

- Ajduković, M., & Kolesarić, V. (Eds.). (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži: Vijeweće za djecu Vlade Republike Hrvatske.
- Bežen, A. (2008). *Metodika-znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu-Profil.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap
- Čeliković, V. (Ed.). (2005). *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Horga, D. (1999). Govorne pogreške. In L. Badurina et al. (Eds.), *Teorija i mogućnosti primjene pragmatolingvistike* (pp. 309-319). Zagreb-Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Hrvatski nacionalni obrazovni standard - Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Republika Hrvatska /online/. Retrieved on August 14, 2014 from <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2197>
- Lukšić, S., & Grahovac-Pražić, V. (2011). Govorne kompetencije učenika prvih razreda. In A. Bežen, & B. Majhut (Eds.), *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* (pp. 179-191). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu, Europski centar za napredna i sustavna istraživanja.
- Kuvač, J., & Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjeg jezika*. Jastrebarsko: Naklada SLAP.
- Milas, G. (2005). Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2010). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Republika Hrvatska /online/. Retrieved on August 14, 2014 from <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>

- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D. (2011). *Jezikopisnice*. Zagreb: Alfa.
- Rosandić, D. (2002). *Od slova do teksta i metateksta*. Zagreb: Alfa.
- Sapir, E. (2013). *Jezik - uvod u istraživanje govora*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Škarić, I. (2006). *Hrvatski govorili!*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (2009). *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vuletić, B. (2007). *Lingvistika govora*. Zagreb: BB PRESS.

Vesna Grahovac-Pražić

Department of Teaching Studies in Gospić

University of Zadar,

dr. Ante Starčevića 12, 53000 Gospić, Croatia

vesnagp@net.hr

Razvoj govora učenika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole u hrvatskom jeziku

Sažetak

U radu se istražuju govorne kompetencije učenika prvog odgojno-obrazovnog ciklusa na ciljanoj skupini u prvom i četvrtom razredu, na početku učenja standardnog jezika i u četvrtom razredu, na kraju prvog odgojno-obrazovnog ciklusa. Istraživanje se temelji na zapisu govora učenika u osmišljenoj govornoj situaciji. Empirijsku osnovu čini evidencija pojavnica u dječjem leksiku s obzirom na broj izgovorenih riječi i rečenica, uporabe dijalekta i govornih jezičnih pogrešaka. Ispitivanje je provedeno s ciljem utvrđivanja značajki jezično-govornog razvoja učenika prvog odgojno-obrazovnog ciklusa, odnosno promjena u razdoblju od prvog do četvrtog razreda.

Ključne riječi: govor; kompetencije; primarno obrazovanje; škola; učenik.

Uvod

Poticanje govora jedna je od važnih tema kojom se znanstvenici i stručnjaci posljednjih desetak godina pojačano bave. Razlog tomu je vidljivo sužavanje jezičnih kompetencija mladih, kao i porast govorno-jezičnih teškoća razvidan u javnoj komunikaciji i školskoj praksi. Teškoće su proizašle iz smanjivanja govorne komunikacije, interakcije, utjecajem medija¹ i neadekvatnim udovoljavanjem stvarnim dječjim potrebama u predškolskom razdoblju, kao temelju za razvoj govora.

Jezik ne postoji „osim unutar kulture, tj. društveno naslijeđene skupine običaja i vjerovanja koji određuju teksturu naših života (Sapir, 2013, str.159). Sapir (2013) ističe da je jezik prije svega auditorni sustav simbola, a govor „kulturalna funkcija“. „Samo čovjek ima dar govora, samo čovjek ima organe osposobljene za govor i mentalne sposobnosti za govor.“ (Škarić, 2009, str.17) Govor se može definirati i kao veza dvaju komunikacijskih lanaca: teksta i glasa, poruke i fizičkog ostvarenja te poruke, govor je jedna od mogućih materijalizacija naših psihičkih procesa. On je sredstvo komunikacije koje ima složen i specifično organiziran oblik svjesne djelatnosti u

¹ Mediji mogu biti i dobri i loši u razvoju govora djece. Komuniciranjem ljudi razmjenjuju informacije, međusobno utječu jedni na druge, a mediji u pretjeranom korištenju mogu samo „oduzeti“ dio komunikacije jer dijete neće dovoljno kreativno izražavati svoj govor, kao što to može u interakciji s drugim ljudima.

kojoj sudjeluje osoba koja formulira verbalni iskaz i osoba koja ga prima, percipira (Vuletić, 2007). Pravi smisao govora je komunikacija, a „uspješno se ostvaruje samo kad se slušateljeve auditorne percepcije prevode u prikladan i namjeravani tijek slika, misli ili i jednoga i drugoga“ (Sapir, 2013, str. 23).

Govor je jedna od mogućih materijalizacija naših psihičkih procesa; zato su govorni znakovi komunikacijski znakovi, s pomoću njih dopiremo do drugih ljudi, uspostavljamo kontakte, prenosimo obavijesti. U svakom je govornom ostvarenju nužno prisutna i tonska visina i brzina govorenja, a kako je govorenje vezano uz disanje, u njemu su nužni i prekidi – pauze. Izgovorimo li bilo koji dio govora – slog, riječ ili rečenicu – izgovorili smo jednu globalnu govornu formu, koja nužno uključuje intenzitet, intonaciju, tempo i pauzu. Te su govorne vrednote međusobno isprepletene: ukinemo li jednu, ukinuli smo i sve druge; one zapravo pokazuju jednu bitnu osobinu govornog znaka – simultanost: odvijaju se u istom vremenu, pa ih je zato i nemoguće odvajati jednu od druge (Vuletić, 2007). „Zdrav govorni razvoj malog djeteta u najvećoj mjeri ovisi o djetetovu uvjerenju da je govor zbiljski spontan, da prirodno proizlazi iz organizma i stvari koje izražava“ (Škarić, 2006, str.22). U govoru, kao konačnoj i cjelovitoj realizaciji, očituju se sve razine, vještine i sposobnosti koje se sustavno razvijaju tijekom odgojno-obrazovnog procesa. Zadaća je učitelja u mlađim razredima, posebno u nastavi hrvatskog jezika, tu kompetenciju razvijati i usavršavati.

Govor u nastavi

Dosadašnji su nastavni planovi i programi bili usmjereni na utvrđivanje i propisivanje obrazovnih ciljeva i sadržaja, no uvođenjem kurikula pojavljuje se pojam kompetencije.² Njime se žele istaknuti postignuća koja učenik na kraju određenog odgojno-obrazovnog stupnja treba usvojiti, znati i primijeniti. U odgojno-obrazovnome procesu govorenje je jedna od temeljnih jezičnih djelatnosti. U dokumentu *Europski referentni okvir za jezik* (2005) ističu se ključne kompetencije za obrazovanje među kojima je kompetencija *komuniciranje na materinskom jeziku* na prvom mjestu. Komunikacijske kompetencije uključuju: jezično izražavanje, funkcionalnu gramatiku, uporabno jezično sporazumijevanje,³ razvoj jezičnih djelatnosti, funkcionalnu jezičnu komunikaciju, kondicionalno znanje, lingvističko mišljenje, logiku govora, što sve zahtijeva komunikacijsko-funkcionalan pristup (Pavličević-Franić, 2011).

Nacionalni obrazovni kurikulum (2010) zato izdvaja jezično-komunikacijsko odgojno-obrazovno područje i temelji ga na četiri jezične djelatnosti. Riječ je o slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Za govorenje izdvajaju se ove razine: 1. *Pripremanje za govorenje*, 2. *Primjenjivanje strategija za govorenje*, 3. *Ostvarivanje govorenja*, 4.

² lat. competere – biti bolji, upućen, osposobljen (sposobnost kojom netko raspolaže pri obavljanju kakve djelatnosti). Pojam u jezik uvodi N. Chomsky, a definirao ga je D. Hymes – sposobnost govornika da između više jezičnih podsistema odabere najpogodniji.

³ Normativna gramatika preoblikovana je u didaktičku i temeljna su joj obilježja deskriptivnost, primjerenost, funkcionalnost. Prilagođena je dobi učenika, a sadržaji “moraju biti primjereni učenikovom intelektualnome, emocionalnome, socijalnome i kulturološkome iskustvu“ (Pavličević-Franić, 2011, str. 156).

Govorenje s potrebom i zadovoljstvom, 5. Upoznavanje i poštivanje hrvatske kulture, kultura nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i drugih kultura. Za ostvarivanje govorenja izdvaja se: „oblikovati i izgovoriti jednostavne govorene cjeline, zadane i samostalno odabrane, popraćene primjerenim neverbalnim elementima govorenja s obzirom na namjenu i slušatelja ili publiku te ovladati u govoru pravogovornom normom i rječnikom u skladu s dobi i neverbalnim elementima za izricanje jednostavnih govorenih cjelina, zadanih i samostalno odabranih, s obzirom na namjenu i slušatelja ili publiku“ (2010, str. 33).

Govor kao nastavni sadržaj izravno je uključen u nastavu jezičnog izražavanja (HNOS, 2006). Jezična se kultura pojedinca ogleda u njegovoj vještini izražavanja u različitim oblicima jezične djelatnosti. Cilj je odgojno-obrazovnoga procesa kod učenika razviti vještinu i sposobnost izražavanja u što većem broju tih oblika. To se može postići samo sustavnim i kontinuiranim radom i čestim uvježbavanjem različitih tipova jezičnog izražavanja, a napose na planu govora.

Složeni sadržaji nastave jezičnog izražavanja temelje se na četirima djelatnostima: slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Takav redoslijed uspostavljen je s obzirom na djetetov prirodni razvoj. Nemoguće je govoriti o jednoj jezičnoj djelatnosti, a isključiti ostale. Sve se jezične djelatnosti uzajamno prožimaju i isprepleću. Međutim, nastava govora ne ograničava se samo na područje jezičnog izražavanja. Ona je neposredno uključena u sva nastavna područja predmeta Hrvatski jezik: jezik, književnost i medijsku kulturu, uz već navedeno jezično izražavanje, ali i u izvannastavnim oblicima rada u različitim izvannastavnim aktivnostima učenika. Nastava govora organizira se na svim stupnjevima odgojno-obrazovnoga procesa, primjereno mogućnostima učenika i predviđenim nastavnim sadržajima. Također, nastava govora ne iscrpljuje se u okviru predmeta Hrvatski jezik ni u okviru školskog sustava, nego je njime potaknuta i osvijestena. S pravom D. Pavličević-Franić ističe da „pri učenju hrvatskog jezika u mlađim razredima osnovne škole težište bi trebalo biti na razvoju općih komunikacijskih sposobnosti i poticanju osnovnih jezičnih djelatnosti, na bogaćenju rječnika, usvajanju rečeničnog ustroja, poticanju učenikova svekolikog jezičnog izraza te razvoju komunikacijski stručne i osposobljene ličnosti (2011, str. 25).

Istraživanje

Govor djeca usvajaju spontano, brzo, u prirodnoj komunikacijskoj okolini. U predškolskoj fazi jezičnog razvoja govorna komunikacija je vedra, spontana i u velikoj mjeri stvaralačka. Dolaskom u školu i početkom učenja hrvatskog standardnog jezika funkcionalna razgovorna komunikacija, bez obzira na nastavni plan i program, smanjuje se pa i zanemaruje te prevladava pisani plan jezičnog ostvaraja. Često u nastavnoj praksi nailazimo na formalno učenje jezika koje kasnije učenici teško povezuju sa stvarnim razgovornim situacijama. Iako su izvori standardnog idioma u školskoj praksi pisani „standardni idiom treba, dakle, doživjeti kao nov sustav u kojem se ne doživljavamo kao autohtoni govornici, već kao znalci i poznavaoi. Tako postavljen standard postaje u školama naučljiv“ (Škarić, 2006, str. 24).

Istraživanje jezika, a tako i govora, iznimno je važno za učitelje jer je osnovni cilj svakog odgojno-obrazovnog procesa upravo uporaba jezika. Jezično-govorni razvoj treba stalno poticati. Dijete traži pozornost i strpljivost odraslih. Oni moraju biti govorni uzori djetetu, stvarati pozitivno emocionalno ozračje slobode, povjerenja i ljubavi, na vrijeme prepoznati njegove mogućnosti, kao i pomoći da ih neprestano razvija. Trebaju igrati s djetetom različite igre kojima se potiču slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Izbaciti igru značilo bi uskratiti razvoj njegovih potencijala i oduzeti mu radost življenja.

Istraživanja govora učenika u Hrvatskoj vezano uz ostvarivanje nastavnih sadržaja i njihovih ishoda malobrojna su za razliku od istraživanja dječjeg govora. Istraživanja su usmjerena lingvistički, neurološki, psihološki i nisu vezana uz školsku praksu i poučavanje govornog izražavanja. Posebno treba istaknuti Odjel za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu i njihova istraživanja govora.⁴ Škola ima značajnu ulogu u govornom odgoju i obrazovanju zbog čega su nam potrebna istraživanja učeničkog govora, a posebno bi bila značajna longitudinalna istraživanja koja su korisna s obzirom na to da se provode tijekom vremena, za „određivanje kauzalnih veza i donošenje pouzdanih zaključaka“ (Cohen, Manion i Morrison, 2007, str. 178). Istraživanja bi pokazala položaj govora u nastavnom planu i programu te omogućila praćenje napredovanja učenika u govornoj komunikaciji.

U eksperimentalnom nacrtu nastoje se u najvećoj mogućoj mjeri izolirati razni čimbenici koji djeluju na zavisnu varijablu, odnosno: „uspostaviti kontrolu nad okolnostima koje bi inače prikrile prave učinke nezavisnih varijabli na zavisne varijable“ (Cohen, Manion i Morrison, 2007, str. 126). U članku je riječ o longitudinalnom istraživanju; eksperiment s ponovljenim mjerenjem (unutar ispitanika); isti ispitanici izlažu se različitim uvjetima, odnosno mjerenjima (nema kontrolne skupine, već je eksperimentalna skupina ujedno i kontrolna). Cilj takvog eksperimentalnog nacrta istraživanja je uvidjeti uzročno-posljedične veze.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi razlike u govornim kompetencijama učenika u razdoblju od četiri godine (1. razred – 4. razred), znači na početku institucionalnog učenja standardnog hrvatskoga jezika i na kraju prvoga odgojno-obrazovnog ciklusa. U istraživanju su nezavisne varijable dob, razred, učitelj i tema o kojoj su učenici govorili. Prilikom istraživanja uočene su razlike u radu učitelja, međutim, na to ne možemo utjecati. Tako ne možemo utjecati ni na govorni razvoj djece u obitelji. Tema govornog zadatka, odnosno govornog iskaza, ista je za sve učenike pa rezultati istraživanja o njoj ne ovise. Govorni zadatak je osmišljen kao slobodan govor učenika na temu najdraža igračka i zanimljiv događaj.

⁴ Odjel za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 1984. organizira znanstveni skup „Istraživanje govora s pozicija različite uporabe, odstupanja i poremećaja kod djece i odraslih govornika“. Također izdaje časopis *Govor*.

Postavljene su hipoteze:

- H 1 – postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u broju riječi u govornoj situaciji, očekuje se da će učenici 4. razreda upotrijebiti više riječi
- H 2 – postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u broju rečenica u govornoj situaciji, očekuje se da će učenici 4. razreda upotrijebiti više rečenica
- H 3 – postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u broju govornih pogrešaka; učenici četvrtih razreda manje griješe od učenika prvih razreda
- H 4 – postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u uporabi riječi iz dijalekta; učenici četvrtih razreda imaju manje riječi iz dijalekta od učenika prvih razreda

Metoda

Koristila se metoda slobodnog intervjua. Jezični uzorak sastojao se od dva dijela, zvučnog zapisa i prijepisa. Zvučni zapis je temelj istraživanja govora koje se zasniva na prikupljanju uzoraka. „Nema jedinstvenog naputka o tome što su dobri podatci i kako ih valja prikupljati“ (Kuvač-Palmović, 2007, str. 83). Prilikom istraživanja koristio se diktafon. Kako bi se izbjegao međusobni utjecaj govornika, čemu su skloni učenici prvog odgojno-obrazovnog ciklusa, istraživanje je provedeno tako da su učenici jedan po jedan dolazili u prostoriju. Prije ispitivanja, odnosno snimanja, učenicima je objašnjen tijek ispitivanja i način snimanja. Ako je bilo primijećeno da je učenik nesiguran, zadatak ispitivača je bio da pokuša učenika opustiti uz dodatno pitanje i potaknuti na daljnji iskaz.

Ispitanici

Ispitanici su učenici razredne nastave prvog razreda i isti učenici u četvrtom razredu, znači riječ je o istoj skupini učenika. Godine 2011. godine objavljeni su rezultati istraživanja govora u prvom razredu s obzirom na broj riječi, rečenica, koje učenici upotrebljavaju u govornoj situaciji, analiza pogrešaka i uporaba dijalekta. „Učenici, prema tim podacima, vole govoriti i imaju razvijen aktivan rječnik, međutim analiza rečenica pokazala je da učenici često ponavljaju veznike. To ne znači da im rječnik nije bogat već samo da učenicima treba još vježbe koja će im pomoći u verbalizaciji vlastitog mišljenja, odnosno treba im pokazati na koji način verbalizirati ono što žele. Zadatak škole, prije svega učitelja, jest da mnogo više nastavnih sati posvete govoru i govorenju učenika jer bi se samim tim govorne kompetencije učenika poboljšale“ (Lukšić, Grahovac-Pražić, 2011, str. 190). U prvom mjerenju (1. razred) sudjelovalo je 78 učenika, a u ponovljenom mjerenju njih 77 (4. razred), stoga su rezultati usporedivi. Ispitivanje je napravljeno u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom* (2003) u kojem se uređuje status djece koja sudjeluju u istraživanjima „humanističkih, društvenih, edukacijskih, medicinskih i svih drugih istraživanja, a koja na neposredan

ili posredan način mogu utjecati na njihov integritet kao cjelovitih osoba“ (Ajduković, Kolesarić, 2003, str. 8). Zatraženo je dopuštenje roditelja, kako bi se zaštitila privatnost ispitanika jer je riječ o maloljetnim sudionicima.

Postupak

Istraživanje je provedeno u Osnovnoj školi *dr. Jure Turića* u Gospiću 2010. godine i 2013. godine, pred kraj drugog polugodišta, kada su u prvom razredu učenici osvijestili hrvatski standardni jezik i kada su u četvrtom razredu usvojili temeljne značajke hrvatskog standardnog jezika. Znači, riječ je o istim učenicima koji su ispitani u vremenskom razmaku.

Analiza i rasprava

U govornim iskazima učenika mjereno je broj riječi u svakom pojedinom iskazu da bi se pratilo kretanje od najmanje do najveće vrijednosti. Isti postupak primijenjen je za rečenicu. U svim iskazima bilježene su jezične pogreške na planu govora. Posebno su mjerene pogreške odstupanja od jezične norme kod uporabe dijalekta. Osnovne deskriptivne vrijednosti varijabli prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1

Relativno niske aritmetičke sredine s obzirom na raspon skale indiciraju niže postignuće mjerenih riječi, rečenica, pogrešaka i uporabe dijalekta. To je u skladu s prezentiranim desno asimetričnim distribucijama, a što je u skladu s blago višim aritmetičkim sredinama. Ujedno je riječ o izrazito leptokurtičnim distribucijama. S obzirom na veći raspon skale koeficijent varijabilnosti je vrlo visok, što indicira izrazitu varijabilnost, odnosno aritmetička sredina nam slabo predstavlja sve rezultate. Stoga treba biti oprezan u donošenju zaključaka iz uspoređivanih poduzoraka.

Hipotezom H1 pretpostavljeno je da postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u broju riječi. Za testiranje H1 koristio se t test (bootstrapping) za zavisne uzroke. Bootstrapping je postupak re-uzorkovanja s pomoću kojeg se dobije “bolja distribucija“, odnosno precizniji, točniji i pouzdaniji rezultati. Postupak reuzorkovanja svodi uzorak na populaciju, odnosno odnosimo se prema uzorku kao da je populacija iz koje deriviramo nove uzorke. Bootstrapping nam omogućuje da zaključujemo o karakteristikama populacije na temelju uzorka (a ne na parametrijskim pretpostavkama te iste populacije). Rezultati t-testa za vezane uzorke prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2

Kao što je vidljivo iz tablice 2 postoji statistički značajna razlika između učenika prvog i četvrtog razreda u broju korištenih riječi. S obzirom na smjer omjerne skale broja riječi, a iz vrijednosti razlika aritmetičkih sredina poduzorka na dotičnoj varijabli, učenici četvrtog razreda imaju statistički značajno veći broj riječi od učenika prvog razreda (bootstrap $AS_{\text{prvi razred}}=36,55$; $AS_{\text{četvrti razred}}=110,92$). Očekivano, potvrđena

je postavljena hipoteza, što pokazuje ostvarivanje nastave govornog izražavanje i progresivno napredovanje u govornoj komunikaciji. Najmanji broj riječi u prvom razredu je pet do najviše 112 riječi. Raspon pokazuje veliku razliku u spremnosti na govornu komunikaciju u danoj situaciji, ali i izvršavanje zadatka s malim brojem riječi. U četvrtom razredu raspon je od 32 riječi do 397, što pokazuje progresivno povećanje rječničke razine pa i ovdje minimalni broj riječi vezujemo uz prirodu govora kod pojedinih učenika (sklonost sažetom iskazu u govornim situacijama). Prema programskim odrednicama za razrednu nastavu (HNOS, 2006) i činjenicom da se u ranom školskom razdoblju učenici najviše koriste imenicama, zatim glagolima pa tek onda pridjevima (Pavličević-Franić, 2005) napravljen je uvid u gramatičku strukturu govora, uporaba imenica i glagola (imenice 486/1233; glagoli 610/1382), koja nije primarni cilj istraživanja, ali podatak pokazuje i potvrđuje očekivanu ovladanost rječničkom razinom i potkrjepljuje postavljenu hipotezu.

Hipotezom H2 pretpostavljeno je da postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u korištenju broja rečenica. Očekuje se da učenici četvrtih razreda u govornom iskazu koriste više rečenica. Analiza nije uključivala strukturu i složenost rečenica. U skladu s tim korišten je t test (bootstrap) za testiranje H2. Rezultati t testa (bootstrappinga) prikazani su u Tablici 3:

Tablica 3

Kao što je vidljivo iz tablice 3, postoji statistički značajna razlika između učenika prvog i četvrtog razreda u broju izgovorenih rečenica. S obzirom na vrijednosti AS poduzoraka na dotičnoj omjernoj skali (bootstrap $AS_{\text{prvi razred}}=4,68$; $AS_{\text{četvrti razred}}=6,84$) učenici četvrtog razreda postižu statistički značajno veći broj rečenica od učenika prvog razreda, što potvrđuje postavljenu hipotezu. Glavna funkcionalna jedinica govora je rečenica koja postoji u psihološkom i logičkom smislu i koja ujedinjuje temu razgovora s tvrdnjom o toj temi (Sapir, 2013). Broj rečenica kretao se od minimalne jedne do maksimalnih osamnaest, iz čega je razvidno razvoj učeničkih kompetencija, usvajanje rečenice kao apstraktne gramatičke kategorije i uporaba rečenice kao komunikacijske jedinice.

*H3 hipotezom pretpostavljeno je da postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u broju pogrešaka u govoru; učenici četvrtih razreda manje griješe nego učenici prvih razreda. U analizi su bilježene govorne jezične pogreške. Pogreška je "narušavanje (nepoštivanje) jezične norme: leksičke, gramatičke, stilističke, pravopisne i pravogovorne" (Rosandić, 2002, str. 97). Znači mjerene su izgovorne pogreške (artikulacija, akcent, intonacija), kao i gramatičke i leksičke pogreške na planu govora. Kako je riječ o istraživanju na planu govora nije uključena pravopisna razina, što znači da su brojena sva odstupanja od pravogovorne norme, bez razvrstavanja pogrešaka. Javljuju se pogreške u izgovoru glasova (č,ć), u naglascima (tipa *dalá*, pomicanja naglasaka prema kraju riječi), neprovođenje sibilizacije (*sliki*), neprepoznavanje izgovorne cjeline (*pónju*), odstupanje od gramatičke norme (*ima kose*). Zamjetna*

je i uporaba poštapalice tipa *hmm*, *mmh eeh*, kao i onih koje u pisanom planu ne bismo imenovali poštapalicama, već jezično-pravopisnim pogreškama kao što je ponavljanje riječi i sintagmi (*i onda*, *pa*, *pa onda*). S pravom Damir Horga kaže da “/.../iako govornici nastoje proizvoditi idealan govor, smisaono logičan i primjereno informativan, gramatički pravilan i fonetski fluentan, stvarni je govor ispunjen govornim pogreškama, punim i praznim stankama, zastajkivanjima, ispravljanjima, ponavljanjima dijelova izričaja, zamjenama i izgovornim pogreškama. Ali to je cijena koju govornik mora platiti u spontanom govoru kada istodobno planira govor i izvodi planirano uz vremenski pritisak koji nameće govorna situacija i sugovornik“ (1999, str. 318). Rezultati t-testa za vezane uzorke (bootstrappinga) prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4

Iz Tablice 4, a u skladu s rezultatima t-testa za vezane uzorke (bootstrappinga), postoji statistički značajna razlika između učenika prvog i četvrtog razreda u broju pogrešaka u govoru. Iz vrijednosti uspoređivanih aritmetičkih sredina (bootstrap $AS_{\text{prvi razred}}=0,58$; $AS_{\text{četvrti razred}}=2,18$) vidljivo je da učenici 4. razreda imaju statistički značajno više pogrešaka u govoru od učenika prvog razreda. Ovaj podatak nije očekivan s obzirom na to da su učenici usvojili temeljne značajke standardnog jezika, ali na planu pisma. Većina govornika standardnoga jezika nema jednak odnos prema govoru i pismu, pa tako i kod učenika bilježimo nemaran odnos prema govoru u smislu svjesne kontrole normi standardnog jezika.

Hipotezom H4 pretpostavljeno je da postoji statistički značajna razlika između učenika 1. i 4. razreda u uporabi riječi iz dijalekta; učenici četvrtih razreda imaju manje riječi iz dijalekta od učenika prvih razreda. Iako je riječ o učenicima jedne škole na štokavskom geografskom području, očekivano je najviše riječi iz štokavskog govora, ali je mjerena uporaba pojavnosti dijalekta iz tri organska dijalekta hrvatskog jezika. Rezultati t-testa za vezane uzorke (bootstrappinga) prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5

Kao što je vidljivo u tablici 5, postoji statistički značajna razlika između učenika prvog i četvrtog razreda u korištenju riječi iz dijalekta. Iz vrijednosti uspoređivanih aritmetičkih sredina (bootstrap $AS_{\text{prvi razred}}=0,77$; $AS_{\text{četvrti razred}}=3,04$) vidljivo je da neočekivano učenici 4. razreda imaju statistički značajno više korištenih riječi iz dijalekta od učenika prvog razreda, čime nije potvrđena polazna hipoteza. Često se javlja gubljenje samoglasnika (*vako*, *popi*) gubljenje suglasnika *h* (*lače*), zamjena glasova (*volin*), refleks glasa *jat i* (*did*) uporaba leksema karakterističnih za govorno područje (*zera*). Navodimo jedan učenički iskaz kao primjer uporabe dijalekta: *Vozim se motorom, tata mi kupija pravi. Al ne mogu se više vozit jer mu je ošla neka bombina. Dolazim nekad u grad, nekad amo, nekad tamo, zera vozim pa ondak tata* (1. razred).

U radu se posebno izdvaja uporaba dijalekta iako bi se mogla promatrati kao kršenje normi standardnoga jezika. Rezultat uporabe dijalekta pokazuje uklopljenost u sredinu

i spremnost učenika da sve ono što mu u trenutku govora nedostaje nadomjesti organskim idiomom.⁵ Govor je spontan i ne trpi velike pauze te bi učenici da pišu tekst sigurno razmislili. Taj podatak zapravo govori o govornim kompetencijama učenika i lingvističkom osjećaju za materinski jezik. Kako je riječ o mlađim osnovcima, stav metodičara prema uporabi i položaju dijalekta prema istraživanjima (Težak, 1996) pokazuje da on potiče učenje standardnog jezika.⁶ Škola treba poticati pozitivan stav prema uporabi dijalekta i potrebi prijenosa dijalekta na buduće generacije.

Zaključak

Područje govora jedno je od najsloženijih ponašanja čovjeka te zadire u mnoge sfere njegova života. Unatoč znatnom broju istraživanja, puno toga o govoru još uvijek ne znamo. Iako govor funkcionira u kontekstu individualne svijesti, on je u pravilu objektivno ponašanje, bilo u glasovnom, bilo u gestovnom obliku.

Provedeno je istraživanje s učenicima u razdoblju od prvog do četvrtog razreda osnovne škole s ciljem praćenja razvoja govornih kompetencija. Jezične kompetencije koje uključuju i govorne kompetencije obuhvaćene su nastavnim područjem jezika i jezičnog izražavanja. Metodička praksa u školskom sustavu okrenuta je pisanoj realizaciji jezika, što kod govornika može stvoriti strah od govora ili nepovjerenje prema govoru s obzirom na njegovu vremensku ograničenost i neponovljivost. Na početku učenja hrvatskog standardnog jezika učenik je usvojio hrvatski jezik i to na planu govora. Sposoban je stvarati tekst s rečenicama sa šest-sedam riječi. Leksički fond kreće se oko 2600 riječi.⁷ Na kraju prvog razreda učenici su sposobni stvarati tekst na planu govora s četrdesetak riječi. Postavljena hipoteza vezana uz broj riječi pokazuje progresivno napredovanje do prosječnih 110 riječi, što pokazuje da sadržaji nastave predmeta Hrvatski jezik pružaju poticaj proširivanju rječnika i što je još važnije sposobnost uporabe u govornoj praksi.

Hipoteza da će učenici četvrtih razreda stvarati više rečenica od učenika prvih razreda potvrđena je i tu je riječ o progresivnom rastu (bootstrap $AS_{\text{prvi razred}}=4,68$; $AS_{\text{četvrti razred}}=6,84$). Treća hipoteza da će učenici četvrtih razreda manje griješiti nije potvrđena. Iako nije očekivan rast pogrešaka, s obzirom na opseg govornih iskaza kreće se u granicama prihvatljivoga, posebice jer je riječ o ispitanicima koji su još uvijek na početku učenja, automatiziranja normi standardnog hrvatskog jezika. Iz toga je razvidno da u nastavnoj praksi treba preko sustava vježbi i zadataka dati prostora samostalnom učeničkom oblikovanju govornih iskaza, njegovati kreativnost govora i omogućiti učenicima snalaženje u različitim govornim situacijama. Također treba učenicima osvijestiti potrebu i osposobiti ih za praćenje osobnog govora i govornog teksta i to na razini sadržaja i jezika (izbora riječi, rečenica i govornih vrednota,

⁵.Neki jezikoslovci uporabu dijalekta promatraju u svjetlu straha od standardnog jezika, a I. Škarić ističe da je organski idiom „...onaj i onakav kojom okus u ustima i zvuk u uhu osjećamo kao oblik sebe“ (Škarić, 2006, str. 17).

⁶ Za razliku od stavova metodike početka 20. stoljeća koja se izrugivala dijalektu i nasilno ga izbacivala iz škole.

⁷ Jespersen prema Težak (1996, str. 40)

artikulacije). Svakako da bi s tim ciljem trebali postojati metodički priručnici kao i sustav usavršavanja učitelja.

Također nije potvrđena četvrta hipoteza vezana uz upotrebu dijalekta u govoru, učenici četvrtih razreda još se uvijek koriste riječima iz dijalekta u govornim tekstovima na standardnom hrvatskom jeziku. Iz toga se iščitava nesigurnost u govoru i neovladanost standardnim idiomom na planu govora pa učenici praznine popunjavaju dijalektom s obzirom na to da je govor trenutani i nemaju mogućnosti pripreme i ponavljanja. Učenički dijalekt trebalo bi uključiti u nastavu kao model kontrastivnog učenja i u isto vrijeme jednakovrijedan idiom koji bi škola trebala njegovati i čuvati.

Govorne kompetencije učenika uvijek se mogu poboljšati, naučiti i uvježbati, a najveću ulogu u tome ima učitelj. Već je spomenuto da se po razlikama u govoru znatno osjeti kakvog učitelja ima razred. Nastavu treba organizirati na način da svi podjednako sudjeluju u govorenju, a za to je potreban dobar učitelj koji će svojim primjerom i kreativnošću razvijati misaone i govorne sposobnosti kod učenika. „Uspjeh nastavnih metoda, postupaka i oblika u visokom stupnju ovisi o razvijenosti i jasnoći jezičnog izražavanja učitelja i učenika u tumačenju znanja pa svaka metodika posebnu pozornost mora posvetiti upravo jeziku i govoru na svom području“ (Bežen, 2008, str.118). U učiteljskom studiju svakako treba povesti brigu o govornim kompetencijama, što bi trebao biti jedan od ishoda nastave metodike hrvatskog jezika, ali što ne može biti zadaća jedino i samo metodike hrvatskog jezika.

Učenicima moramo omogućiti “prostor za govor” prije svega u smislu da se osjećaju prihvaćeno, shvaćeno i voljeno, kako bi se mogli pozitivno razvijati u svakom pogledu, pa i u pogledu govora. Učenik bi trebao imati osjećaj da se u razredu može slobodno izraziti, da može sve izreći i da neće biti ismijan, neshvaćen. Moramo učenicima osigurati priliku da govore i da razgovaraju, na standardnom jeziku ili dijalektu, glasno ili tiho, ekstrovertirano ili introvertirano. Pritom je bitno da sami učitelji budu svjesni potrebe za primjerenom organizacijom odgojno-obrazovnog konteksta u kojem će biti zadovoljene učenikove potrebe koje su preduvjet za kvalitetan razvoj govora. Onaj koji zna što je stvaralaštvo govora i koji kreativno djeluje, moći će to prenijeti i na druge. Takav će učitelj svojim učenicima osigurati primjerene uvjete u kojima će različitim sadržajima, aktivnostima, tehnikama i metodama poticati govor kod svojih učenika.